

ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ВЕТЕРАНІВ В УМОВАХ ПРОВЕДЕННЯ АТО (ООС): ПРАВОВА СКЛАДОВА

Руснак Ю. І. кандидат юридичних наук, старший дослідник, заслужений юрист України, заступник начальника центру – начальник науково-дослідного управління проблем ресурсного забезпечення у воєнній сфері, сфері оборони та військового будівництва Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України
<https://orcid.org/0000-0002-1418-5793>

Стаття є дослідженням нормативно-правової бази України щодо питання психологічної реабілітації військовослужбовців після повернення із зони бойових дій. Зокрема розкрито сутність та значення психологічної реабілітації. Крім того, проаналізовано ключові Закони, відповідно до яких здійснювалось проведення психологічної реабілітації військовослужбовців на початку проведення антитерористичної операції на Сході України. Також, досліджено тенезу формування законодавчої бази щодо психологічної реабілітації військовослужбовців за період з 2014 по 2022 роки.

Ключові слова: агресія російської федерації; антитерористична операція; операція Об'єднаних сил; психологічна реабілітація; ветерани.

Вступ. Починаючи з 2014 року перед Україною постали серйозні виклики. Гібридна збройна агресія російської федерації спричинила як фізичні так і психологічні травми військовослужбовців. Посттравматичний стресовий розлад, депресія, тривожні розлади та інші психічні розлади стали поширеними серед учасників бойових дій. Багато ветеранів почали стикатись із труднощами під час адаптації до умов мирного життя. Задля поліпшення цього процесу військовослужбовцям, соціальні працівники почали надавати допомогу у т.ч. і психологічну реабілітацію.

За період проведення антитерористичної операції (АТО) та операції Об'єднаних сил (ООС) на Сході України було розроблено і прийнято низку нормативно-правових актів та програм задля надання якісної психологічної допомоги ветеранам. Після широкомасштабного вторгнення в Україну проблема психологічної реабілітації набула ще більшої значимості та актуальності. На сьогодні актуальність теми психологічної реабілітації ветеранів обумовлена необхідністю забезпечення їхнього психологічного благополуччя. Реінтеграція ветеранів до мирного життя, відновлення їхньої працездатності та соціальних функцій

є важливими чинниками сталого розвитку суспільства.

Метою статті є науково обґрунтований аналіз дослідження нормативно-правових актів, щодо психологічної реабілітації ветеранів, що приймалися законодавцем в ході проведення АТО (ООС).

Теоретичне підґрунтя. Дослідження питання психологічної реабілітації військовослужбовців базується на аналізі напрацювань багатьох вчених і дослідників. Так, зокрема у роботі Блінова О. досліджено види та напрямки психологічної допомоги психотравмованим військовослужбовцям (Блінов, 2014). В роботі Гавловського О., Голованової І., Дуля А., Овчаренко О. зосереджено увагу на нормативно-правовій базі психологічної реабілітації учасників антитерористичної операції (Гавловський, Голованова, & Овчаренко, 2019). Лавренюк В. у своїй роботі також зосереджує увагу на законодавчій складовій щодо психологічної та медичної реабілітації військовослужбовців (Лавренюк, 2017). В праці Ліненко О. описано проблемні питання правового регулювання психологічної реабілітації військовослужбовців та учасників бойових дій (Ліненко, 2021).

Однак, сучасна російсько-українська війна та необхідність проведення

психологічної реабілітації військовослужбовців зумовлює необхідність подальшого дослідження окресленої тематики.

Методи дослідження вибрані у відповідності до поставленої мети та зумовлені логікою дослідження. Було застосовано:

історичний метод (застосовано для аналізу розвитку нормативно-правової бази щодо психологічної реабілітації військовослужбовців від початку проведення АТО на Сході України і до теперішнього часу);

системний підхід (використано з метою розгляду правового забезпечення психологічної реабілітації ветеранів як комплексної системи);

порівняльний аналіз (завдяки даному методу досліджено ключові нормативно-правові акти прийняті на початок проведення АТО на Сході України та в умовах широкомасштабного вторгнення російської федерації).

Результати обговорення. На початок проведення АТО Закон України від 22.10.1993 № 3551-ХІІ «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» був чи не єдиним законодавчим актом, направленим на соціально-правовий захист ветеранів. Але прийняття даного Закону базувалось ще на принципах радянської системи і в умовах зменшення кількості ветеранів з кожним роком. Цей Закон не забезпечував у повній мірі потреби сучасного покоління ветеранів, які пройшли бойові дії на Сході України, поверталися до мирного життя та потребували психологічної реабілітації (Гавловський, Голованова, & Овчаренко, 2019). Варто зазначити, що даним Законом реабілітація ветеранів та інвалідів бойових дій була орієнтована не на створення цілісної системи надання психологічної допомоги, а на те, щоб надати матеріальну допомогу цій категорії населення та пільгове забезпечення (Мульована, 2014).

Звернемо увагу на Закон України від 06.10.2005 № 2961-IV «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні», відповідно до якого під реабілітацією розуміється система медичних, психологічних, педагогічних, фізичних та інших заходів, які орієнтовані

на те, щоб надати людям допомогу з відновлення та компенсації порушених чи втрачених функцій організму з метою досягнення та підтримки соціальної та матеріальної незалежності (Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні, 2005). Однак, у цьому Законі регламент поширювався лише на осіб з інвалідністю, а внаслідок збройного конфлікту в 2014 році з'явилися нові вимоги, яким цей Закон не відповідав. Не було враховано стадії реабілітаційного процесу. Закон у редакції 2005 року не був спрямований на комплексну систему реабілітації, а радше – на забезпечення певного пакета соціальних гарантій (Зарецька & Голик, 2016).

Законом України від 23.07.2014 № 1609-VII доповнили перелік категорії осіб, які могли потребувати реабілітаційних послуг. Зокрема, включили учасників АТО та постраждалих цивільних осіб до наявної системи реабілітаційних послуг (Лавренюк, 2017).

На виконання вимог Постанови Кабінету Міністрів України від 11.08.2014 №326 була утворена Державна служба України у справах ветеранів війни та учасників АТО. Основні завдання Державної служби у справах ветеранів війни та учасників АТО полягали у реалізації державної політики у сфері соціального захисту ветеранів війни та учасників АТО, в тому числі і щодо забезпечення їх адаптації та психологічної реабілітації (Про утворення Державної служби України у справах ветеранів війни та учасників антитерористичної операції, 2014). Так, Державна служба України у справах ветеранів війни та учасників АТО напрацювала Дорожню карту стосовно надання учасникам АТО психологічної реабілітації. Втім, 28.11.2018 р. Державну службу у справах ветеранів та учасників АТО було ліквідовано і утворено Міністерство у справах ветеранів України.

З метою стабілізації морально-психологічного стану особового складу після повернення з району проведення АТО було видано розпорядження першого заступника начальника Генерального штабу Збройних Сил України від 25.11.2014 № 183 (Про організацію заходів психологічної реабілітації військовослужбовців, які

повертаються з району проведення антитерористичної операції, 2014).

Психологічна реабілітація – це процес організованого психологічного впливу, спрямованого на відновлення такого стану психічного здоров'я воїнів, який знову дозволить їм успішно вирішувати бойові та службові завдання (Блінов, 2014). Психологічна реабілітація є важливою частиною процесу реабілітації, оскільки вона спрямована на покращення психічного стану та психосоціального благополуччя, відновлення особистісного та військового статусу військовослужбовця, що отримав психічну травму (Дуля & Спіріна, 2024).

На початку 2015 року видано чимало законодавчих актів щодо різних форм реабілітації учасників АТО. Першим підзаконним актом, що покликаний розв'язати проблему реабілітації, був Указ Президента України «Про додаткові заходи щодо соціального захисту учасників антитерористичної операції» від 18.03.2015 №150 / 2015 (Про додаткові заходи щодо соціального захисту учасників антитерористичної операції, 2015). В Указі визначались завдання Кабінету Міністрів України щодо збільшення штатної кількості психологів у закладах охорони здоров'я, в яких здійснюється реабілітація учасників АТО, і, в разі потреби, забезпечити збільшення відповідного фінансування таких закладів (Лавренюк, 2017). У відповідь на ці завдання, Кабінет Міністрів України видав Розпорядження від 31.03.2015 № 359-р (Про затвердження плану заходів щодо медичної, психологічної, професійної реабілітації та соціальної адаптації учасників антитерористичної операції, 2015).

Важливим кроком було ухвалення Кабінетом Міністрів України Постанови від 31.03.2015 № 200 «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті на забезпечення постраждалих учасників антитерористичної операції санаторно-курортним лікуванням, 2015», що окреслила процедуру використання фінансів, передбачених державним бюджетом (Гавловський, 2023). Також, щодо організації психологічної реабілітації, затверджено Наказ Міністерства соціальної

політики України від 23.06.2015 № 650 (Ліненко, 2021).

Варто зазначити, що Законом України від 03.11.2015 № 742-VIII було зобов'язано військовослужбовців та учасників бойових дій, що брали участь в АТО в обов'язковому порядку пройти безоплатну психологічну, медико-психологічну реабілітацію у відповідних центрах (Про внесення зміни до статті 11 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», 2015).

З початку 2015 року було прийнято суттєву кількість законодавчих актів щодо різних форм реабілітації учасників АТО. Повноцінний комплексний аналіз законодавства даної сфери було проведено у грудні 2015 року спеціальною оцінювальною місією ВООЗ та Міжнародним товариством фізичної та реабілітаційної медицини (Ясенчук, 2018).

Так, зокрема було видано наступні Накази Міністерства оборони (Міноборони) України:

1. Наказ Міноборони від 09.12.2015 № 702 (Про затвердження Положення про психологічну реабілітацію військовослужбовців Збройних Сил України, які брали участь в антитерористичній операції, під час відновлення боєздатності військових частин (підрозділів), 2015) зі змінами, внесеними у 2019 році. У Положенні визначено процедуру проведення психологічної реабілітації військовослужбовців ЗС України, які брали участь в АТО, та порядок її виконання під час відновлення боєздатності військових частин (підрозділів);

2. Наказ Міноборони від 09.12.2015 № 703 (Про затвердження переліків медичних показань та протипоказань до санаторного лікування і медичної реабілітації в санаторно-курортних закладах Збройних Сил України, 2015), до якого згодом вносились зміни у 2020 та 2021 роках. У даному Наказі визначено, що заходи медико-психологічної реабілітації спрямовані переважно на осіб, які брали участь у бойових діях, в АТО, і військовослужбовців.

Протягом 2016–2017 років законодавцем було прийнято:

Постанова Кабінету Міністрів України від 23.08.2016 № 528, у якій було визначено механізм відшкодування витрат на оплату проїзду учасникам АТО до суб'єктів, якими надаються послуги із психологічної реабілітації, для проходження психологічної реабілітації та повернення назад (Гавловський, Голованова, & Овчаренко, 2019);

Наказ Міноборони від 04.11.2016 № 591 (Про затвердження Інструкції про організацію санаторно-курортного лікування, медичної та медико-психологічної реабілітації у Збройних Силах України, 2016), зі змінами, внесеними Наказами Міноборони у 2017 та 2018 роках;

Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12.07.2017 № 475-р про схвалення «Концепції Державної цільової програми з фізичної, медичної, психологічної реабілітації і соціальної та професійної реадaptaції учасників антитерористичної операції та осіб, які брали участь у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації в Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх здійснення, на період до 2022 року». Концепція спрямовувалась на створення сприятливих умов для професійної реабілітації та реадaptaції учасників АТО. Окреслений документ став основоположним у подальшому вдосконаленні та створенні системи реабілітаційних послуг для учасників АТО в Україні (Ясенчук, 2018). Слід зазначити, що у вересні 2018 року до зазначеної концепції було внесено зміни.

У грудні 2017 року прийнято Постанову Кабінету Міністрів України № 1057 (Про затвердження Порядку проведення психологічної реабілітації постраждалих учасників Революції Гідності, учасників антитерористичної операції та осіб, які здійснювали заходи із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, членів їх сімей та членів сімей загиблих (померлих) таких осіб, 2017), до якої за період проведення АТО (ООС) неодноразово вносились зміни. Порядок визначав механізми організації проведення

психологічної реабілітації учасників АТО структурними підрозділами з питань соціального захисту населення. Послуги з психологічної реабілітації учасників АТО оплачувались відповідно до Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення заходів із психологічної реабілітації учасників АТО.

З метою удосконалення державних стандартів реабілітаційних, соціальних та психологічних послуг та з урахуванням провідного світового досвіду була прийнята Постанова Кабінету Міністрів України від 05.12.2018 № 1021 (Про затвердження Державної цільової програми з медичної, фізичної реабілітації та психосоціальної реадaptaції постраждалих учасників Революції Гідності, учасників антитерористичної операції та осіб, які брали участь у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації в Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх здійснення на період до 2023 року, 2018), до якої було внесено зміни Постановою Кабінету Міністрів України у жовтні 2019 року.

24 лютого 2022 року російська федерація здійснила широкомасштабне вторгнення на територію України. Значна кількість добровольців приєдналась до лав ЗС України і стала на захист держави. В умовах інтенсивності бойових дій та залученні великої кількості військовослужбовців до ведення бойових дій, дедалі більше зростає необхідність у проведенні психологічної реабілітації. Законодавцем було зроблено значні кроки щодо вдосконалення законодавчої бази, зокрема шляхом прийняття змін до вже існуючих нормативно-правових актів. Втім, було прийнято і нові нормативно-правові акти, а саме:

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 29.11.2022 № 1338 (Деякі питання надання психологічної допомоги ветеранам війни, членам їх сімей та деяким іншим категоріям осіб, 2022);

2. Постанова Кабінету Міністрів України від 18.03.2024 № 307 (Деякі питання ментальної, спортивної, фізичної, психологічної реабілітації та професійної

Питання психології

адаптації ветеранів війни, членів їх сімей та деяких інших категорій осіб, 2024).

Висновки. Отже, за період проведення АТО (ООС) на Сході України з 2014 по 2022 роки, законодавцем прийнято низку нормативно-правових актів щодо психологічної реабілітації ветеранів, котрі повернулись із зони бойових дій. Протягом зазначеного періоду законодавча база вдосконалювалась шляхом внесення змін чи ухваленням нових нормативно-правових актів. Держава створювала сприятливі умови для забезпечення проходження психологічної реабілітації і повернення військовослужбовців до умов мирного життя. Проаналізована значна кількість нормативно-правових актів щодо психологічної реабілітації військовослужбовців демонструє те, що

належний психологічний стан та забезпечення сприятливих умов для реінтеграції військовослужбовців є ключовим вектором державної політики.

Втім, варто зазначити, що в результаті широкомасштабної агресії російської федерації у лютому 2022 року питання психологічної реабілітації військовослужбовців набуло ще більшої значущості, внаслідок залучення великої кількості військовослужбовців та добровольців до участі в бойових діях. Тому, питання вдосконалення нормативно-правової бази задля проведення якісної психологічної реабілітації військовослужбовців, з урахуванням кращих світових практик та досвіду, набутого в умовах АТО (ООС) є вкрай важливим та необхідним в умовах сьогодення.

Список використаних джерел

1. Блінов, О. А. (2014). Види та напрямки психологічної допомоги психотравмованим військовослужбовцям. *Вісник Національного університету оборони України. Збірник наукових праць*, (4)41, 168-173.
2. Гавловський О.Д. (2023). Медико-соціальне обґрунтування системи реабілітації постраждалих унаслідок збройного конфлікту зі стресасоційованими розладами [Дис. д-ра мед. наук]. https://www.nuozu.edu.ua/zagruzka3/Dr_Gavlov.pdf.
3. Гавловський, О. Д., Голованова, І. А., & Овчаренко, О. М. (2019). Нормативно-правова база психологічної реабілітації учасників антитерористичної операції. *Світ медицини та біології*, (1)67, 24-29.
4. Деякі питання ментальної, спортивної, фізичної, психологічної реабілітації та професійної адаптації ветеранів війни, членів їх сімей та деяких інших категорій осіб, Постанова Кабінету Міністрів України № 307 (2024) (Україна). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/307-2024-п#Text> (дата звернення: 05.06.2024).
5. Деякі питання надання психологічної допомоги ветеранам війни, членам їх сімей та деяким іншим категоріям осіб, Постанова Кабінету Міністрів України № 1338 (2022) (Україна). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1338-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 05.06.2024).
6. Дуля, А., Спіріна, Т. (2024). До питання реабілітації учасників бойових дій в Україні. *Ввічливість. Humanitas*, 1, 38–43.
7. Зарецька, Н., & Голик, В. (2016, 4 червня). Реформа реабілітації в Україні не повинна залишитись інвалідом. *Дзеркало тижня*. <https://zn.ua/ukr/HEALTH/reforma-reabilitaciyi-v-ukrayini-ne-rovinna-zalishitis-invalidom-.html> (дата звернення: 02.06.2024).
8. Лавренюк, В. (2017). Психологічна та медична реабілітація військовослужбовців: що нового в законодавстві. Актуальні проблеми соціально-правового статусу осіб, постраждалих під час проведення АТО: *збірник матеріалів всеукраїнської науково-практичної конференції (19 квітня 2017 р.)*. 44-47.
9. Ліненко, О. І. (2021). Проблемні питання правового регулювання психологічної реабілітації військовослужбовців та учасників бойових дій. *Вісник пенітенціарної асоціації України*. 2(16). 157-167.
10. Мульована, Л. І. (2014). Психологічний дебрифінг як метод групової психологічної корекції посттравматичних стресових розладів в учасників бойових дій. *Проблеми соціальної роботи: філософія, психологія, соціологія*, (1) 4, 64-69.
11. Про внесення зміни до статті 11 Закону України "Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей", Закон України № 742-VIII (2015) (Україна). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/742-19/ed20160728#n5> (дата звернення: 03.06.2024).

Питання психології

12. Про додаткові заходи щодо соціального захисту учасників антитерористичної операції, Указ Президента України № 150/2015 (2015) (Україна). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/150/2015#Text> (дата звернення: 01.06.2024).

13. Про затвердження Державної цільової програми з медичної, фізичної реабілітації та психосоціальної реадaptaції постраждалих учасників Революції Гідності, учасників антитерористичної операції та осіб, які брали участь у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації в Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх здійснення, на період до 2023 року, Постанова Кабінету Міністрів України № 1021 (2018) (Україна). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1021-2018-п#Text> (дата звернення: 03.06.2024).

14. Про затвердження Інструкції про організацію санаторно-курортного лікування, медичної та медико-психологічної реабілітації у Збройних Силах України, Наказ Міністерства оборони України № 591 (2016) (Україна). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1538-16#Text> (дата звернення: 03.06.2024).

15. Про затвердження переліків медичних показань та протипоказань до санаторного лікування і медичної реабілітації в санаторно-курортних закладах Збройних Сил України, Наказ Міністерства оборони України № 703 (2015) (Україна). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1681-15#Text> (дата звернення: 05.06.2024).

16. Про затвердження плану заходів щодо медичної, психологічної, професійної реабілітації та соціальної адаптації учасників антитерористичної операції, Розпорядження Кабінету Міністрів України № 359-р (2015) (Україна). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/359-2015-р#Text> (дата звернення: 07.06.2024) – втратило чинність.

17. Про затвердження Положення про психологічну реабілітацію військовослужбовців Збройних Сил України та Державної спеціальної служби транспорту, які брали участь в антитерористичній операції, здійснювали заходи із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях чи виконували службові (бойові) завдання в екстремальних умовах, Наказ Міністерства оборони України № 702 (2015) (Україна). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0237-16#Text> (дата звернення: 05.06.2024).

18. Про затвердження Порядку проведення психологічної реабілітації постраждалих учасників Революції Гідності, учасників антитерористичної операції та осіб, які здійснювали заходи із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, членів їх сімей та членів сімей загиблих (померлих) таких осіб, Постанова Кабінету Міністрів України № 1057 (2017) (Україна). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-2017-п#Text> (дата звернення: 03.06.2024) – втратила чинність.

19. Про організацію заходів психологічної реабілітації військовослужбовців, які повертаються з району проведення антитерористичної операції, Розпорядження першого заступника начальника Генерального штабу Збройних Сил України №183 (2014) (Україна).

20. Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні, Закон України № 2961-IV (2005) (Україна). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15#Text> (дата звернення: 03.06.2024).

21. Про утворення Державної служби України у справах ветеранів війни та учасників антитерористичної операції, Постанова Кабінету Міністрів України № 326 (2014) (Україна). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2014-п#Text> (дата звернення: 04.06.2024).

22. Ясенчук, Ю. (2018). Психологічна реабілітація учасників антитерористичної операції: механізм забезпечення. *Humanitarium*. 41, Вип. 1. 168-178.

References

1. Blinov, O. A. (2014). Vudy ta napriamky psykhologichnoi dopomohy psykhotravmovanym viiskovosluzhbovtciam [Types and Directions of Psychological Assistance to Military Personnel with Psychological Trauma]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy. Zbirnyk naukovykh prats*, (4)41, 168-173 (in Ukrainian).

2. Havlovskiy O.D. (2023). Medyko-sotsialne obgruntuvannia systemy reabilitatsii postrazhdalykh unaslidok zbroinoho konfliktu zi stresasotsiiovanymy rozladamy [Medical and Social Justification of the Rehabilitation System for Victims of Armed Conflict with Stress-Associated Disorders] [Dys. d-ra med. nauk]. https://www.nuozu.edu.ua/zagruzka3/Dr_Gavlov.pdf (in Ukrainian).

3. Havlovskiy, O. D., Holovanova, I. A., & Ovcharenko, O. M. (2019). Normatyvno-pravova baza psykhologichnoi reabilitatsii uchasnykiv antyterorystychnoi operatsii [Normative and Legal Framework for the Psychological Rehabilitation of Anti-Terrorist Operation Participants]. *Svit medytsyny ta biolohii*, (1)67, 24-29 (in Ukrainian).

4. Deiaki pytannia mentalnoi, sportyvnoi, fizychnoi, psykhologichnoi reabilitatsii ta profesiinoi adaptatsii veteraniv viiny, chleniv yikh simei ta deiakykh inshykh katehoriy osib [Some Issues of Mental,

Sports, Physical, Psychological Rehabilitation and Professional Adaptation of War Veterans, Their Family Members and Some Other Categories of Persons], Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy № 307 (2024) (Ukraine). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/307-2024-p#Text> (data zvernennia: 05.06.2024) (in Ukrainian).

5. Deiakyi pytannia nadannia psykhologichnoi dopomohy veteranam viiny, chlenam yikh simei ta deiakym inshym katehoriyam osib [Some Issues of Providing Psychological Assistance to War Veterans, Their Family Members, and Certain Other Categories of Persons], Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy № 1338 (2022) (Ukraine). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1338-2022-%D0%BF#Text> (data zvernennia: 05.06.2024) (in Ukrainian).

6. Dulia, A., Spirina, T. (2024). Do pytannia reabilitatsii uchasyukiv boiovykh dii v Ukraini [On the Issue of Rehabilitation of Combat Participants in Ukraine]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 1, 38–43 (in Ukrainian).

7. Zaretska, N., & Holyk, V. (2016, 4 chervnia). Reforma reabilitatsii v Ukraini ne povynna zalyshytys invalidom [Rehabilitation Reform in Ukraine Should Not Leave Anyone Disabled]. *Dzerkalo tyzhnia*. <https://zn.ua/ukr/HEALTH/reforma-reabilitatsiyi-v-ukrayini-ne-povynna-zalishitis-invalidom-.html> (data zvernennia: 02.06.2024) (in Ukrainian).

8. Lavreniuk, V. (2017). Psykhologichna ta medychna reabilitatsiia viiskovosluzhbovtziv: shcho novoho v zakonodavstvi [Psychological and Medical Rehabilitation of Military Personnel: What's New in Legislation]. Aktualni problemy sotsialno-pravovoho statusu osib, postrazhdalukh pid chas provedennia ATO: *zbirnyk materialiv vseukrainskoi naukovopraktychnoi konferentsii* (19 kvitnia 2017 r.). 44–47 (in Ukrainian).

9. Linenko, O. I. (2021). Problemni pytannia pravovoho rehuliuвання psykhologichnoi reabilitatsii viiskovosluzhbovtziv ta uchasyukiv boiovykh dii [Problematic Issues of Legal Regulation of Psychological Rehabilitation of Military Personnel and Combat Participants]. *Visnyk penitentsiarnoi asotsiatsii Ukrainy*. 2(16). 157–167 (in Ukrainian).

10. Mulovana, L. I. (2014). Psykhologichnyi debryfinh yak metod hrupovoi psykhologichnoi korektsii posttravmatychnykh stresovykh rozladiv v uchasyukiv boiovykh dii [Psychological Debriefing as a Method of Group Psychological Correction of Post-Traumatic Stress Disorders in Combat Participants]. *Problemy sotsialnoi roboty: filozofia, psykhologhiia, sotsiologhiia*, (1) 4, 64–69 (in Ukrainian).

11. Pro vnesennia zminy do statii 11 Zakonu Ukrainy "Pro sotsialnyi i pravovyi zakhyst viiskovosluzhbovtziv ta chleniv yikh simei" [On Amendments to Article 11 of the Law of Ukraine "On Social and Legal Protection of Military Personnel and Their Families"], Zakon Ukrainy № 742-VIII (2015) (Ukraine). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/742-19/ed20160728#n5> (data zvernennia: 03.06.2024) (in Ukrainian).

12. Pro dodatkovi zakhody shchodo sotsialnoho zakhystu uchasyukiv antyterrorystychnoi operatsii [On Additional Measures for the Social Protection of Participants in the Anti-Terrorist Operation], Ukaz Prezydenta Ukrainy № 150/2015 (2015) (Ukraine). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/150/2015#Text> (data zvernennia: 01.06.2024) (in Ukrainian).

13. Pro zatverdzhennia Derzhavnoi tsilovoi prohramy z medychnoi, fizychnoi reabilitatsii ta psykhosotsialnoi readaptatsii postrazhdalukh uchasyukiv Revoliutsii Hidnosti, uchasyukiv antyterrorystychnoi operatsii ta osib, yaki braly uchast u zdiisnenni zakhodiv iz zabezpechennia natsionalnoi bezpeky i oborony, vidsichi i strymuvannia zbroinoi ahresii Rosiiskoi Federatsii v Donetskii ta Luhanskii oblastiakh, zabezpechenni yikh zdiisnennia, na period do 2023 roku [On Approval of the State Target Program for Medical, Physical Rehabilitation and Psychosocial Readaptation of Affected Participants of the Revolution of Dignity, Participants of the Anti-Terrorist Operation and Persons Who Took Part in Measures to Ensure National Security and Defense, Repelling and Deterring the Armed Aggression of the Russian Federation in Donetsk and Luhansk Regions, Ensuring Their Implementation, Until 2023], Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy № 1021 (2018) (Ukraine). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1021-2018-p#Text> (data zvernennia: 03.06.2024) (in Ukrainian).

14. Pro zatverdzhennia Instruksii pro orhanizatsiiu sanatorno-kurortnoho likuvannia, medychnoi ta medyko-psykhologichnoi reabilitatsii u Zbroinykh Sylakh Ukrainy [On Approval of the Instruction on the Organization of Sanatorium Treatment, Medical and Medico-Psychological Rehabilitation in the Armed Forces of Ukraine], Nakaz Ministerstva oborony Ukrainy № 591 (2016) (Ukraine). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1538-16#Text> (data zvernennia: 03.06.2024) (in Ukrainian).

15. Pro zatverdzhennia perelikiv medychnykh pokazan ta protypokazan do sanatornoho likuvannia i medychnoi reabilitatsii v sanatorno-kurortnykh zakladakh Zbroinykh Syl Ukrainy [On Approval of the Lists of Medical Indications and Contraindications for Sanatorium Treatment and Medical Rehabilitation in Sanatorium Institutions of the Armed Forces of Ukraine], Nakaz Ministerstva oborony Ukrainy № 703 (2015) (Ukraine). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1681-15#Text> (data zvernennia: 05.06.2024) (in Ukrainian).

16. Pro zatverdzhennia planu zakhodiv shchodo medychnoi, psykholohichnoi, profesiinoi reabilitatsii ta sotsialnoi adaptatsii uchashnykiv antyterrorystychnoi operatsii [On Approval of the Plan of Measures for Medical, Psychological, Professional Rehabilitation and Social Adaptation of Anti-Terrorist Operation Participants], Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy № 359-р (2015) (Ukraina). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/359-2015-r#Text> (data zvernennia: 07.06.2024) – vtratylo chynnist (in Ukrainian).

17. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro psykholohichnu reabilitatsiiu viiskovosluzhbovtziv Zbroinykh Syl Ukrainy ta Derzhavnoi spetsialnoi sluzhby transportu, yaki braly uchast v antyterrorystychnii operatsii, zdiisniuvaly zakhody iz zabezpechennia natsionalnoi bezpeky i oborony, vidsichi i strymuvannia zbroinoi ahresii Rosiiskoi Federatsii u Donetskii ta Luhanskii oblastiakh chy vykonuvaly sluzhbovi (boiovi) zavdannia v ekstremalnykh umovakh [On Approval of the Regulation on Psychological Rehabilitation of Military Personnel of the Armed Forces of Ukraine and the State Special Transport Service Who Participated in the Anti-Terrorist Operation, Implemented Measures to Ensure National Security and Defense, Repel and Deter the Armed Aggression of the Russian Federation in Donetsk and Luhansk Regions, or Performed Official (Combat) Missions in Extreme Conditions], Nakaz Ministerstva oborony Ukrainy № 702 (2015) (Ukraina). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0237-16#Text> (data zvernennia: 05.06.2024) (in Ukrainian).

18. Pro zatverdzhennia Poriadku provedennia psykholohichnoi reabilitatsii postrazhdalykh uchashnykiv Revoliutsii Hidnosti, uchashnykiv antyterrorystychnoi operatsii ta osib, yaki zdiisniuvaly zakhody iz zabezpechennia natsionalnoi bezpeky i oborony, vidsichi i strymuvannia zbroinoi ahresii Rosiiskoi Federatsii u Donetskii ta Luhanskii oblastiakh, chleniv yikh simei ta chleniv simei zahyblykh (pomerlykh) takykh osib [On Approval of the Procedure for Conducting Psychological Rehabilitation of Affected Participants of the Revolution of Dignity, Participants of the Anti-Terrorist Operation, and Persons Who Carried Out Measures to Ensure National Security and Defense, Repel and Deter the Armed Aggression of the Russian Federation in Donetsk and Luhansk Regions, Their Family Members and Family Members of the Deceased (Deceased) Persons], Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy № 1057 (2017) (Ukraina). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-2017-p#Text> (data zvernennia: 03.06.2024) – vtratylo chynnist (in Ukrainian).

19. Pro orhanizatsiiu zakhodiv psykholohichnoi reabilitatsii viiskovosluzhbovtziv, yaki povertaiutsia z raionu provedennia antyterrorystychnoi operatsii [On Organization of Psychological Rehabilitation Measures for Military Personnel Returning from the Anti-Terrorist Operation Area], Rozporiadzhennia pershoho zastupnyka nachalnyka Heneralnoho shtabu Zbroinykh Syl Ukrainy №183 (2014) (Ukraina) (in Ukrainian).

20. Pro reabilitatsiiu osib z invalidnistiu v Ukraini [On the Rehabilitation of Persons with Disabilities in Ukraine], Zakon Ukrainy № 2961-IV (2005) (Ukraina). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15#Text> (data zvernennia: 03.06.2024) (in Ukrainian).

21. Pro utvorennia Derzhavnoi sluzhby Ukrainy u spravakh veteraniv viiny ta uchashnykiv antyterrorystychnoi operatsii [On the Formation of the State Service of Ukraine for Veterans of War and Participants of the Anti-Terrorist Operation], Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy № 326 (2014) (Ukraina). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2014-p#Text> (data zvernennia: 04.06.2024) (in Ukrainian).

22. Iasenchuk, Yu. (2018). Psykholohichna reabilitatsiia uchashnykiv antyterrorystychnoi operatsii: mekhanizm zabezpechennia [Psychological Rehabilitation of Participants in the Anti-Terrorist Operation: Mechanism of Provision]. *Humanitarium*. 41, Vyp. 1. 168-178 (in Ukrainian).

Summary

PSYCHOLOGICAL REHABILITATION OF VETERANS IN THE CONTEXT OF THE ATO (JFO): THE LEGAL COMPONENT

Rusnak Y. Ph.D. in Law, Senior Researcher, Honored Lawyer of Ukraine, Deputy Head of the Center – Head of the Research Department on Resource Provision Issues in the Military Sphere, Defense, and Military Construction of the Center for Military-Strategic Studies of the National Defense University of Ukraine

This article examines the legal and regulatory framework of Ukraine regarding the psychological rehabilitation of military personnel after their return from combat zones.

Problem Statement: *Since 2014, Ukraine has faced significant challenges due to the hybrid armed aggression of the Russian Federation, which has resulted in both physical and psychological trauma for military personnel. Post-traumatic stress disorder (PTSD), depression, anxiety disorders, and other mental health issues have become prevalent among combatants. Many veterans have encountered difficulties*

adjusting to civilian life. To improve this process, social workers have begun providing psychological rehabilitation services.

During the period of the Anti-Terrorist Operation (ATO) and the Joint Forces Operation (JFO) in Eastern Ukraine, several legal and regulatory acts and programs were developed and adopted to provide quality psychological support to veterans. Following the large-scale invasion of Ukraine on February 24, 2022, the issue of psychological rehabilitation gained even greater significance and urgency. The ongoing aggression by the Russian Federation has highlighted the necessity of ensuring the psychological well-being of military personnel. The reintegration of veterans into civilian life, restoring their work capacity, and social functions are critical for the sustainable development of society.

Purpose of the Article: The purpose of this article is to provide a scientifically grounded analysis of the legal and regulatory acts concerning the psychological rehabilitation of veterans, as adopted by legislators during the ATO and JFO.

Research Methods: The methods used in this study align with the established purpose and are determined by the research logic. **These include:**

Historical Method. Applied to analyze the development of the legal and regulatory framework for the psychological rehabilitation of military personnel from the beginning of the ATO in Eastern Ukraine to the present time.

Systemic Approach. Used to consider the legal provision of psychological rehabilitation for veterans as a comprehensive system.

Comparative Analysis. Employed to examine key legal and regulatory acts adopted at the start of the ATO in Eastern Ukraine and during the large-scale Russian Federation invasion.

Scientific Novelty: The scientific novelty of the study lies in the comprehensive analysis of the formation and development of the legal and regulatory framework for psychological rehabilitation of military personnel from the beginning of the ATO in Eastern Ukraine to the large-scale aggression by the Russian Federation in 2022.

Practical Significance: The results of the study can serve as a foundation for further research on improving legislation related to the psychological rehabilitation of veterans.

Conclusions and Future Research Directions: The author has conducted a thorough and detailed analysis of Ukraine's legislation regarding the psychological rehabilitation of veterans in the context of the ATO (JFO) in Eastern Ukraine. Additionally, the study focuses on the current state of legislation amid the large-scale aggression by the Russian Federation. The analysis of numerous legal and regulatory acts on psychological rehabilitation of military personnel indicates that maintaining a proper psychological state and ensuring favorable conditions for the reintegration of military personnel is a key direction of state policy.

Future research should focus on refining the legal and regulatory framework to ensure quality psychological rehabilitation of military personnel, taking into account the experience of the Russian-Ukrainian war and best global practices.

Keywords: Russian Federation aggression; Anti-Terrorist Operation; Joint Forces Operation; psychological rehabilitation; veterans.

Дата надходження рукопису/Date of receipt of the manuscript: 18.08.24.

Дата прийняття рукопису/Date of acceptance of the manuscript: 04.10.24.

© 2024. This work is under an open license CC BY-NC 4.0.